

گل و مرغ نقاشی

جلیل جوکار (عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان)
صمد نجارپور جباری (عضو هیئت علمی دانشگاه هنر اصفهان)
مریم فیض‌اللهی

سرشناسه: نجارپور جباری، صمد، ۱۳۵۰

عنوان و نام پدیدآور: نقاشی گل و مرغ / صمد نجارپور جباری، جلیل جوکار، مریم فیض‌اللهی: [برای] پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. پژوهشکده هنرهای سنتی - اسلامی.

مشخصات نشر: اصفهان: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان، ۱۳۹۵.

مشخصات ظاهری: ۶۲ ص.: مصور (رنگی).

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۳-۲۵۴-۴

وضعیت فهرست نویسی: فیا

موضوع: گل و مرغ

موضوع: نقاشی ایرانی - مینو و موضوع - مقاله‌ها و خطابه‌ها

موضوع: نقاشی ایرانی - مقاله‌ها و خطابه‌ها

شناسه افزوده: جوداد، جلد ۱، ۴۹

شناسه افزوده: فیض‌اللهی، مریم، ۳۴۹

شناسه افزوده: پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات. پژوهشکده هنرهای سنتی - اسلامی

شناسه افزوده: سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان

رده بندی کنگره: ۱۳۹۵ ن ۷۳ / ۹۸۰ N

رده بندی دیویی: ۷۵۹/۹۵۵

شماره کتابشناسی ملی: ۴۱۱۹۰۹۷

موزه عصارخانه شاهی
مرکز مطالعات فرهنگ عامه اصفهان

وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی
پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات
پژوهشکده هنرهای سنتی - اسلامی

نقاشی گل و مرغ

نویسندگان: جلیل جوکار، صمد نجارپور جباری، مریم فیض‌اللهی

ویراستار: نسرین مهرمحمدی

صفحه‌آرایی: گروه طراحان خط خطی

طراح جلد: ندا صمدانی

لیتوگرافی: سراج

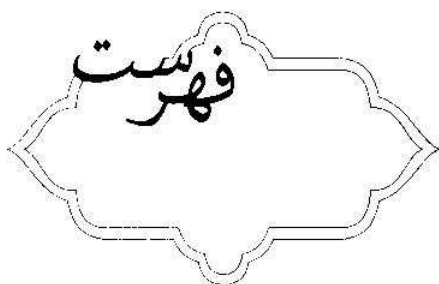
چاپ و صحافی: مجتمع چاپ رضوی

نوبت چاپ: اول ۱۳۹۵

شمارگان: ۱۰۰۰ جلد

قیمت: ۸۰۰۰ تومان

شابک: ۹۷۸-۶۰۰-۱۳۳-۲۵۴-۴

۷ ..... سخن‌ها

۹ ..... مقدمه پژوهشکده‌های سنتی اسلامی

۱۳ ..... فصل اول: رقم مستقیم زندگانی گل و مرغ ایرانی

۲۹ ..... فصل دوم: نقش ادبیات عرفانی در زندگانی گل و مرغ دوره قاجار

۴۷ ..... فصل سوم: سیر تحول مکتب گل و مرغ سازی رنگارنگی ایرانی

منم که دیده به دیدار دوست کردم باز چه شکر گویمت ای کارساز بنده نواز
برای اصفهان گفتن و از اصفهان سرودن، امری نیست که تنها ما ساکنان این شهر بزرگ،
به آن تعلق خاطر داشته باشیم. اصفهان شهر دنیاست؛ شهر تمام مردم دنیا. آمدن های بسیار
سیاحان خارجی در طول سالیانی که از عمر این شهر کهن می گذرد و تعلق خاطرشان، از
طبیعت به واقع بی همتایش گرفته تا صنعت و هنر مردمان خردمندش که دستمایه خلق
آثار ارزشمندی از سفرنامه تا نقاشی و عکس شده، خود گواهی بر این ادعاست. برخی از
زیباترین جلوه های هنر بومی و دیرین ایران را می توان در آثار هنرمندان صنایع دستی و
معمری، شهرسازی اصفهان دید.

اصفهان در دهه های چهره رنگین و پرنشاط داشته و بسیار زمان ها روزگار ناخوشی به
خود دیده، اما همیشه اصفهان بوده است. چراکه در گذر زمان، جوهر و گوهر خود را ثابت
نگه داشته و همیشه مثال کامل شهر اسلامی بوده است. این شهر با درهم آمیختگی جلوه ها
و حوزه های فرهنگی گوناگون از دیدن دنیا و هنر و حرفه و فرهنگ و صنعت، تاریخی برای
خود ساخته که می توان آن را سبب استواری یا نهضت هنری اصفهان نامید.

مروری بر وجوه اصلی هنر اصیل ایران نشان می دهد جمال و جلال هنر دوران اسلامی را
با همه ظرافت ها و خلق صور پرلطف و رنگارنگ آن در انواع شاخه های هنرهای اسلامی
می توان در آثار هنرمند اصفهانی دید. روح باطن بین و اندیشه اشراقی اسلامی که آفرینش
را تجلی گاه حق تلقی می کند و جهان را در پرتو حسن الهی می یابد، شهر را محل تجلی
این نور الهی می داند و معمار ایرانی، این شهر، یعنی اصفهان، پرتو این نور و برای
انعکاس آن ساخته است. هنرمند مسلمان با الهام از آیات و حقایق، در بناها و شکل ها و
طرح ها و نقش های ظریفی در شاخه های مختلف هنر ایرانی می سازد. که از آن می توان
بیان هنرمندانه همان معرفت و هستی شناسی قرآنی دانست که عمیقاً استوار بر حقیقت،
و حیانیست و حقیقت قرآنی است. بازخوانی این آثار و آشنایی با خالق آنها و روش کارشان،
دعوت به تعمق برای بازگشت به پیشینه هنر اصفهان است برای ساخت فردایی در خور
شهر اسلامی.

از همین رو، سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان به عنوان یکی از کوشندگان
عرصه فرهنگی شهر، همواره در تلاش بوده تا در کنار انجام مأموریت های محوله، به ثبت
و ضبط آثار مکتوب فرهنگی همت گمارد و بتواند نقش هر چند اندک خود را در پیشبرد
اهداف فرهنگی ایران اسلامی ارائه کند. لذا با توجه به فعالیت ها و تلاش های پژوهشکده

هنرهای سنتی- اسلامی، بر آن شدیم تا به جهت حفظ و حراست و تبیین جلوه‌های فرهنگ و هنر و صنعت و بن‌مایه‌های زیست‌بومی شهر، راه مشترکی را طی کنیم و در مکتوب‌سازی و نشر برخی از این پژوهش‌های ارزشمند، با پژوهشکده‌های سنتی- اسلامی همراه شویم. این همراهی و همکاری، سبب می‌شود این اطلاعات ارزشمند در حوزه هنر و معماری و شهرسازی اصفهان که دانستش از واجبات زندگی امروزی شهری است، در اختیار مخاطبان بیشتری قرار گیرد و افراد بیشتری را از زیست‌بوم فرهنگی شهر اصفهان آگاهی بخشد. به‌همین خاطر، ساختار و قالب این آثار مکتوب هنری که در برگیرنده هنرهای بومی، صنایع قدیمی و به‌طور کلی، جلوه‌های فرهنگی شهر اصفهان است، به‌گونه‌ای موجز و مختصر به زیور طبع آراسته شده است. این ساختار کمینه که هم قالب و محتوا را شامل می‌شود، موجبات دسترسی بیشتر این مطالب را فراهم می‌آورد که هر می‌توان شهروندان اصفهانی را شامل شود و هم گردشگران و میهمانان غیر اصفهانی را. امید است این هتم، تأمین‌کننده اهداف متولیان امر در راستای تقویت بن‌مایه‌های هویتی شهروندان اصفهانی را بالطبع، آگاهی بخشی به ایشان و نیز گردشگران داخلی و خارجی بوده باشد.

در پایان، وظیفه خود می‌دانم از تلاش‌های عزیزانمان در پژوهشکده هنرهای سنتی- اسلامی که زحمت پژوهش و آثاری این اطلاعات ارزشمند را بر عهده داشته‌اند، سپاس‌گزاری کنم و تداوم این تلاش‌ها را قدر و ارزشمند را از خدای منان خواستار باشم. از همکارانم در سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری نیز پاس بسیار دارم که همت بلندشان در پیگیری نشر و بخش این آثار ارزشمند، ستودنی است.

علی اکبر تاجی

مدیرعامل سازمان فرهنگی تفریحی شهرداری اصفهان

مقدمه پژوهشده هنرهای سنتی اسلامی

جایگاه رفیع هنر در زندگی آدمی، موضوعی نو و بدیع نیست. آدمیان از اولین روزهای حیات خود در کمال سستی، منور را همچون جزئی جدانشدنی از زندگی خویش دانسته و از آن بهره گرفته‌اند. راه اندیشه‌های خویش را در قالب آن متجلی ساخته و زمانی طراوت، شادابی و تحرک را بواسطه آن جست‌وجو کرده و هرچه از این قابلیت بیشتر بهره گرفته‌اند، فاصله خویش از جهان بی‌روح و زنده‌گی حیوانی بیشتر ساخته‌اند.

این وجه تمایز انسان و حیوان به سبب آمده است تا آنان که از هنر، حظ افزون‌تری برده‌اند، بیشتر از دیگران توسط آدمیان تعظیم شوند. آنک نمی‌توان هنر را از در و دیوار زندگی آدمیان جدا کرد؛ زیرا روح و اندیشه بشر نیز با مفاهیم هنری آمیخته است و هر جامعه‌ای که در این جهت ارتقای بیشتری یافته باشد، از روح والای انسانی بالاتری برخوردار است. در این میان، پژوهش در حوزه هنر و ادبیات، نصف آن، یکی از مؤلفه‌های اساسی جوامع پیشرفته است تا به کمک آن، ساختارهای اجتماعی بهره‌گیری افزون‌تر از هنر، از یک سو بتوانند تجارب پیشینیان را بازشناسند و از سوی دیگر، آن را به آیندگان منتقل سازند.

جامعه ایران با ورود اسلام، هویت دگرگونی می‌یابد و لطافت، ظرافت، بانمایی خیال را با اندیشه و فکرت الهی درمی‌آمیزد و بالاترین شاهکارهای هنری را می‌آفریند. پسین مشی و روشی در معماری و کالبدهای شهری متجلی می‌شود و رنگ و رخسار اشیاء، ابزار و حتی پوشش آدمیان را نیز دربرمی‌گیرد. از این روست که صنایع دستی با هنر می‌آمیزد و فرم‌های هنری بر پارچه‌ها و لباس‌ها خودنمایی می‌کند. در شعر و کلام نیز جلوه‌ای نمادین و به یادماندنی می‌یابد و هنر با بندبند اجزا و تک‌تک افعال، اقدامات و حتی اندیشه‌های آدمی عجین می‌شود.

بر همین مبناست که هنر اسلامی، هویت متفاوتی دارد؛ چراکه اندیشه‌های ناب

سنتی - اسلامی، آقای دکتر صمد نجارپور جباری، خانم‌ها لیلیا سرتیپ‌زاده و آزاده شاهین و نیز از همکاران سازمان فرهنگی - تفریحی شهرداری اصفهان، آقای مهندس علی‌اکبر بقایی، آقای دکتر محمد عیدی‌زاده، آقای مهندس حسن همتیان، آقای مهندس محمدعلی ایزدخواستی، آقای مظاهر مهربانی، خانم آزاده ربیعی و خانم افسانه رضایی و نیز از خانم نسرين مهرمحمدی و خانم ندا صمدانی که برای چاپ این اثر تلاش کردند، اعلام می‌داریم.

به‌طور قطع، مساعدت‌های پژوهشگاه فرهنگ، هنر و ارتباطات وزارت فرهنگ و ارشاد اسلامی، همچنین شهرداری اصفهان و متولیان این دو نهاد مؤثر، امکان پژوهش و چاپ این اثر را ممکن ساخته است. به همین جهت، از مسئولان و مدیران این دو مجموعه، کمال تشکر و قدردانی را داریم.

دکتر عباس مقتدایی

رئیس پژوهشکده هنرهای سنتی - اسلامی